

УДК 556.551

**ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ ВОДИ БАСЕЙНУ Р.
СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ***Тшиляк О.Ю.**Белікова Т.Б.***ХНЕУ ім. Семена Кузнеця**

Ріка Сіверський Донець – найбільша права притока Дону. Довжина – 1053 км, площа басейну – 98,9 тис. км². Бере початок на південних схилах Середньоросійської височини в Білгородській області, далі тече територією Харківської, Донецької і Луганської областей України, впадає в Дон двома рукавами в межах Ростовської області. Територія басейну Сіверського Лінця характеризується значним антропогенним навантаженням [1], що створило катастрофічну екологічну ситуацію на деяких водних об'єктах. Аналіз результатів гідрохімічних спостережень свідчить, що якість води більшості річок не відповідає вимогам навіть культурно-побутових нормативів. Рибогосподарським нормам відповідають лише окремі річки або їх ділянки. Головні показники, по яких у більшості ділянок якість води не відповідає нормативам – це біологічне споживання кисню (БСК), нафтопродукти, сольовий склад (сульфати та ін.), азотні сполуки (азот амонійний, нітрити), синтетичні піноутворюючі ароматизовані речовини (СПАР), важкі метали [2].

Через високий рівень забруднення всі малі річки Донбасу, річки в межах м. Харкова і нижня течія р. Уди, ділянки Сіверського Лінця нижче м. Рубіжного та вливання р. Лугань за якістю води непридатні навіть для рекреаційного використання. Збільшення рибогосподарських норм в окремих річках досягає по легкоокислюваних органічних сполуках 5 разів, по азоту амонійному 5–15 разів, по нафтопродуктам, фенолах і іонах металів – 10–100 разів. [3].

Гідрохімічні спостереження за якістю води р. Сіверський Донець показали, що вода характеризується високою мінералізацією. На кордоні з Росією мінералізація води перевищує ГДК в 1,2–1,3 раза (при нормі 1 000 мг/дм³). Найменша її величина спостерігалась в межах Харківської області (с. Огурцове – нижче м. Ізюм) і в цілому на відрізку с. Огурцове – м. Слов'янськ, де вона відповідає прийнятним нормам. У межах Донецької і Луганської областей мінералізація підвищується і досягає 1 400 мг/дм³.

У Печенізькому водосховищі вміст легкоокисних органічних речовин дещо стабілізується.

Аналогічні зміни спостерігаються щодо вмісту органічних речовин. Мінімальні концентрації важкоокисних органічних речовин на відрізку с. Огурцове – м. Ізюм 14,1 – 61,6 мг О₂/дм³, що більше від встановлених для водних об'єктів господарсько-питних ГДК в 1–2,5 раза, та більше ніж в 3 рази перевищує рибогосподарські норми. Підвищення пов'язано з надходженням великого обсягу забруднених стічних вод промислових підприємств, поверхневого стоку з населених пунктів та сільськогосподарських угідь. Завдяки процесам самоочищення концентрація важкоокисних органічних речовин біля с. Кружилівка знижується до 2,0 ГДК. [4].

У великих кількостях спостерігається вміст нафтопродуктів. Концентрація їх біля с. Огурцове коливається в межах 0,1–0,44 мг/дм³, максимальні значення досягаються нижче м. Ізюм – 0,65 мг/дм³. Далі за течією концентрація знижується до 0,4 мг/дм³. Вміст нафтопродуктів по максимальних значеннях концентрації в 1,3–2,2 рази перевищує господарсько-питні та у 8,8–13 разів рибогосподарські ГДК.

У межах норми спостерігаються в воді СПАР.

Із пестицидів зустрічаються хлорорганічні у концентраціях 0,001–0,006 мг/дм³, що перевищує рибогосподарські ГДК.

Води Сіверського Дінця забруднені біогенними сполуками. Так, концентрація амонійного азоту змінюється від 1,24 мг/дм³ біля с. Огурцове до 1,4 мг/дм³ біля м. Зміїв. Максимальні значення 1,5–2,0 ГДК відзначаються на Рубіжансько-Лисичанському відрізку, далі концентрація амонійного азоту знижується до господарсько-питних ГДК та в 3–10 раз перевищує рибогосподарські норми. Значним є вміст нітритного азоту. Концентрація його змінюється від 0,012 мг/дм³ біля с. Огурцове, далі по течії поступово підвищується до 0,37 мг/дм³, тобто знаходиться на рівні господарсько-питних ГДК, але у 3–15 разів перевищує рибогосподарські норми.

Вміст нітратного азоту змінюється від 1,03 мг/дм³ біля с. Огурцове до 14,0 мг/дм³ біля м. Лисичанськ. Нижче за течією концентрація його знижується до 2,1 мг/дм³ біля с. Кружилівка. Вода за вмістом нітратів у більшості створів відповідає вимогам господарсько-питного та рибогосподарського водокористування, тільки біля м. Рубіжне та м. Лисичанськ концентрація нітратів у 1,1–1,4 рази перевищує господарсько-питні та рибогосподарські норми.

За класифікацією якості води з позиції екологічного благополуччя значна частина басейну у створах гідрохімічних спостережень належить до класу "забруднена або сильно забруднена" і лише в окремих випадках (ділянки Сіверського Дінця в межах Харківської області р. Оскіл) – до класу "слабо забруднена". За класифікацією якості води з позиції їх придатності для господарських і соціальних потреб (рибного господарства, питного водопостачання населення та тваринництва, зрошення земель) регіон належить до ступеня якості "вода непридатна" або "обмежено придатна" для використання рибного господарства та питних потреб.

В цілому, незважаючи на суттєвий спад виробництва та зниження скидання стічних вод промисловості, якість води Сіверського Дінця значно не покращилася. Більше того, по деяких показниках та ділянках спостерігається зростання забруднення.

Література:

1. Справочник по водным ресурсам. – К.: Урожай, 1987. – 304 с.
2. Мали річки України (довідник). – К.: Урожай, 1991. – 299 с.
3. Паламарчук М.М., Загорчевна Н.Б. Водний фонд України: Довідковий посібник. – К.: Ніка-Центр, 2001. – 392 с.
4. Вишневецький В.І. Річки і водойми України. Стан і використання: Монографія. – К.: Віпол, 2000. – 376 с.